

Проблеми застосування податкової соціальної пільги в Україні

Костяна О. В., к.е.н.

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Оподаткування податком на доходи фізичних осіб істотно впливає на рівень реальних доходів українців. Застосування механізму податкової соціальної пільги в деяких випадках дозволяє істотно знизити обсяги податкових платежів, а отже збільшити обсяги реальних доходів громадян. Відповідно до ПКУ платник податку має право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отриманого від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, на суму податкової соціальної пільги.

Механізм податкової соціальної пільги в Україні було введено у 2004 р., до цього при оподаткуванні доходів громадян застосовувався неоподаткований мінімум, який дорівнював мінімальній заробітній платі.

На відмін від механізму неоподаткованого мінімуму, що застосовувався до заробітної плати будь-якого розміру, податкова соціальна пільга може бути використана лише до лімітованого розміру доходу. Відповідно до ПКУ пільга застосовується до доходу, нарахованого на користь платника податку протягом звітного податкового місяця як заробітна плата (інші прирівняні до неї відповідно до законодавства виплати, компенсації та винагороди), якщо його розмір не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень [1].

При цьому граничний розмір доходу, який дає право на отримання податкової соціальної пільги одному з батьків у випадку наявності двох та більше неповнолітніх дітей, визначається як добуток стандартної суми доходу, до якого застосовується пільга, та відповідної кількості дітей.

Тобто можливість застосування податкової соціальної пільги знаходиться в високій залежності від обсягу прожиткового мінімуму, встановленого в державі. Відповідно до Закону [2] Прожитковий мінімум - вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості. Даний показник встановлюється для визначення основних соціальних стандартів в державі та повинен об'єктивно відповідати поточній економічній ситуації.

В період до 2010 р. традиційною для України ситуацією була ситуація встановлення прожиткового мінімуму вищого за мінімальну заробітну плату (рис 1) [3, 4].

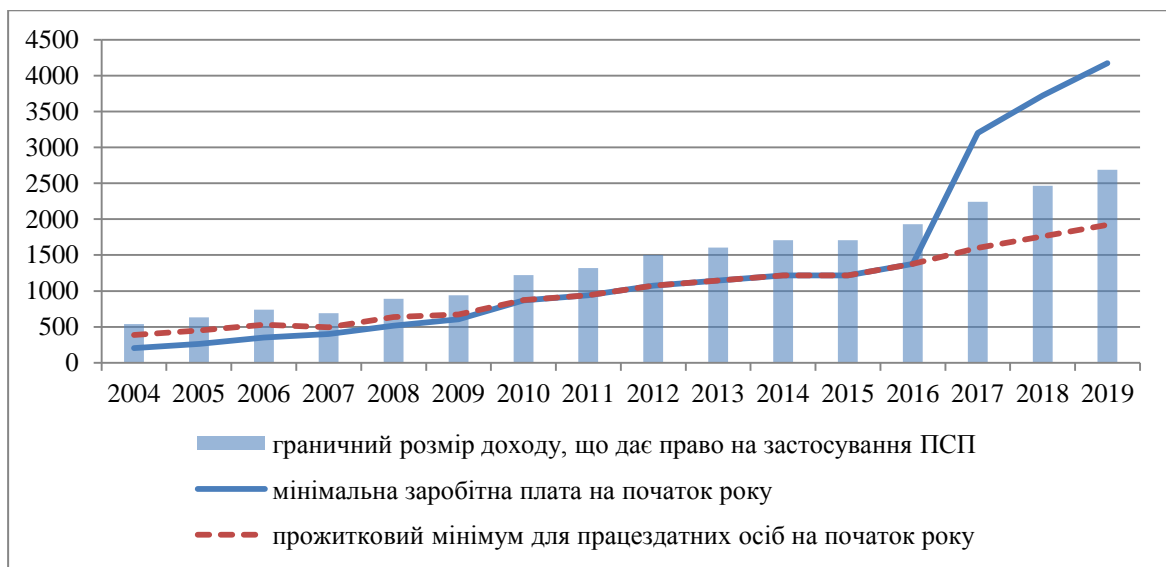

Рис. 1. Розміри прожиткового мінімуму, мінімальної заробітної плати та граничного розміру доходу, що дає право на застосування податкової соціальної пільги в 2004-2018 рр.

Протягом 2010 -2016 рр. рівні цих показників майже зрівнялися. Однак починаючи з 2017р. прожитковий мінімум встановлюється на рівні майже вдвічі нижчим за мінімальну заробітну плату.

Розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи в цей період не відповідає реальній економічній ситуації в державі та реальним потребам громадян, а встановлюється на значно заниженому рівні.

Застосування такого неадекватно низького розміру прожиткового мінімуму приводить до того, що реально користуватися податковою соціальною пільгою може тільки незначна частка громадян. Адже граничний розмір доходу, що дозволяє застосовувати ПСП, є нижчим за мінімальну заробітну плату. Таким чином на практиці протягом 2016 -2019 рр. податковою соціальною пільгою мали змогу користуватися або особи, що працюють на частину ставки, а отже відповідно до законодавства можуть отримувати заробітну плату нижчу за мінімальну, або особи, що мають двох та більше дітей, для них граничний розмір доходу, що дає право на застосування ПСП збільшується пропорційно кількості дітей.

До 2011 р. сам розмір податкової соціальної пільги розраховувався виходячи з розміру мінімальної заробітної плати (в залежності від категорії, до якої була віднесена особа, розмір пільги міг складати від 50% до 100% мінімальної заробітної плати), однак починаючи з 2011 р. розмір пільги, як і граничного розміру доходу, до якого вона може застосовуватися знаходиться в пропорційній залежності від розміру прожиткового мінімуму.

Категорії платників, для яких встановлено певні розміри податкової соціальної пільги були сформовані ще в 2004 р. і з тих пір майже не переглядалися:

пільга у розмірі половини прожиткового мінімуму для працездатної особи на початок року (960,50 грн. у 2019 р.) застосовується для будь-якого платника податку, а також для платника податку, який утримує двох чи більше дітей віком до 18 років, - у розрахунку на кожну дитину;

пільгу в розмірі 75% прожиткового мінімуму для працездатної особи на початок року (1440,75 грн. у 2019 р.) застосовують одинокі матері (батьки), особи, що утримують дитину-інваліда у розрахунку на кожну дитину, особи, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (I-II категорії), учні, студенти, аспіранти, інваліди I або II групи, громадяни, яким присуджено довічну стипендію як громадянину, що зазнав переслідувань за правозахисну діяльність, є учасники бойових дій на території інших країн у період після Другої світової війни;

пільгою, яка дорівнює прожиткового мінімуму для працездатної особи на початок року (1921 грн. у 2019 р.), мають право скористатися, Герої України, Герої Радянського Союзу, Герої Соціалістичної Праці, повні кавалери ордена Слави чи ордена Трудової Слави, особи, нагороджені чотирма і більше медалями "За відвагу", учасники бойових дій під час Другої світової війни або особи, які у той час працювала в тилу, інваліди I і II групи, з числа учасників бойових дій на території інших країн у період після Другої світової війни, колишні в'язнем концтаборів, гетто та інших місць примусового утримання під час Другої світової війни, особи, які була насильно вивезені з території колишнього СРСР під час Другої світової війни на територію держав, що перебували у стані війни з колишнім СРСР, особи, яка перебувала на блокадній території колишнього Ленінграда [1].

Та слід зазначити, що наразі платників податків, які реально можуть скористатися пільгою, що дорівнює прожитковому мінімуму на початок року в сучасній Україні залишилося небагато. Адже більшість приводів, з яких надається така пільга, пов'язана з певними подіями Другої світової війни. Зважаючи на те, що війна закінчилася 74 роки тому, вірогідність того, що велика кількість громадян, які мають право на пільгу, досі працюють та отримують заробітну плату є невисокою.

Тому вважаємо за доцільне переглянути групи платників, яким надано право застосування податкової соціальної пільги в розмірі 100% прожиткового мінімуму. Наприклад, протягом останніх років в Україні внаслідок військового конфлікту з'явилися групи осіб, що від нього постраждали (переселенці, військовослужбовці, що були поранені, отримали інвалідність, родини загиблих військовослужбовців та ін.), однак законодавче при застосуванні податкової соціальної пільги такі особи не були внесені до окремих категорій застосування ПСП.

Таким чином протягом останніх трьох років застосування механізму податкова соціальної пільги є майже неможливим в більшості випадків через неадекватно низький рівень встановлених в державі соціальних стандартів. Така ситуація суперечить принципу соціальної справедливості оподаткування, адже навіть представники соціально незахищених верств населення (інваліди, особи постраждалі внаслідок аварії на ЧАЕС, студенти та ін.), які працюють отримують мінімальну заробітну плату, повинні сплачувати податок на доходи фізичних осіб на загальних засадах без будь-яких пільг або послаблень. Необхідним є або встановлення прожиткового мінімуму на адекватному рівні, або змінити в формулі визначення граничного обсягу доходу, що дає право на застосування пільги, прожитковий мінімум на мінімальну заробітну плату. Також доцільне, при збереженні

прожиткового мінімуму на рівні, що не відповідає поточній економічній ситуації в державі визначати самої податкової соціальної пільги, виходячи з розміру мінімальної заробітної плати.

Література

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Про прожитковий мінімум. Закон України від 15 липня 1999 року, №966-14 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14>
3. Мінімальна зарплата в Україні з 2000 по 2019 рр. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/>
4. Прожитковий мінімум в Україні URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/>